

rebu, te *Spomenice* župa Maradik i Beška, koji svjedoče o bogatome vjerskom, kulturnom i gospodarskom životu u obje župe. Autor se još jednom pokazao kao izuzetan poznavatelj prilika u velikom broju srijemskih župa u zavidnom vremenskom razdoblju, te je kao takav stvorio djelo u kojem zadovoljštinu mogu naći i stručnjaci kojima će navedeno štivo poslužiti kao solidan temelj za daljnja znanstvena istraživanja, ali i laici koji, upravo zahvaljujući jednostavnosti autorova stila pisanja i njegovu umijeću da ono o čemu piše približi širokom krugu čitatelja, pred sobom imaju knjigu koja će ih podsjećati na njihovu prošlost, ali i upoznati ih s onim njezinim dijelovima koje možda ne poznaju najbolje. Uz to, s obzirom na činjenicu da je lokalna povijest na prostoru vojvođanskog Srijema slabo istražena, ova je monografija dala poprilični doprinos u nadomještanju praznine kada su u pitanju dostupni sadržaji o vojvođanskim Hrvatima, te kao takva im treba biti poticaj da više proučavaju, pišu i objavljuju monografije ovakve tematike.

Ivana Andrić Penava

Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije, ur. Dragutin Babić i Drago Župarić-Iljić, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2010., 246 str.

Knjiga predstavlja zbornik sa znanstvenog skupa pod istoimenim nazivom, održanog u Zagrebu 16. listopada 2009. godine u organizaciji Instituta za migracije i narodnosti, pod visokim pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske, u prostorijama Europskog doma

u Zagrebu, ujedno i suorganizatora skupa. Zbornik donosi ukupno petnaest radova podijeljenih u podcjeline: I. *Etnička struktura i percepcija manjinske situacije*, II. *Nacionalne manjine i svakodnevni život*, III. *Nacionalne manjine – makropolitčki odnosi*. Prikaz ovog zbornika zbog čitateljske publike kojoj se obraća veću će pozornost posvetiti radovima koji se tematski tiču Hrvata u Vojvodini, odnosno Republici Srbiji.

U prvoj tematskoj cjelini, Nada Raduški s Instituta društvenih nauka u Beogradu, u svom je radu *Nacionalne manjine u etnodemografskom mozaiku Srbije* naglasila pitanje odnosa države prema „novim manjinama“, pripadnicima konstitutivnih naroda bivše države, koji su se zbog geopolitičkih prilika u novim ustavima država slijednica bivše države našli u manjinskom statusu. Jedna od „novih manjina“ su Hrvati u Vojvodini, tj. Republici Srbiji koje odlikuje prostorna disperziranost bez etničke dominacije u nekoj od općina, što je dijelom posljedica događanja u međupopisnom razdoblju 1991.-2002.

koji su potaknuli iseljavanje hrvatskog stanovništva iz Pokrajine, ali i negativnih trendova u prirodnom obnavljanju stanovništva. Upozorila je na razvoj manjinskog institucionalnog i organizacijskog sastava i promjene u njemu uvjetovane demografskim čimbenicima i političkim promjenama u novijoj povijesti Republike Srbije.

Tomislav Žigmanov, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice, u radu *Hrvatska manjina u Srbiji i pitanje hrvatsko-srpskih odnosa nakon 2000.* donosi u uvodnom dijelu osnovne podatke o društvenom položaju Hrvata u Vojvodini, poteškoće u ostvarenju zakonom im zajamčenih manjinskih prava kao i opću sliku o Hrvatima u Srbiji, koja često ima negativne značajke. Pozornost je usmjerena na izgradnju tzv. bunjevačke nacije s ciljem razbijanja identitetske jezgre dijela Hrvata u Vojvodini i ulogu državnih institucija Republike Srbije u tome procesu od 1980-ih do danas. Analizirajući taj proces, autor razmatra i hrvatsko-srpske odnose nakon promjena na vlasti u R. Srbiji 2000., napose one na najvišoj državnoj razini koji su se reflektirali na položaj hrvatske manjine. U pitanjima bilateralnih odnosa dviju država potrebe i interesi Hrvata u R. Srbiji nisu prepoznati u zadovoljavajućoj mjeri. Nedovoljan i djelatan interes hrvatske vanjske politike za zaštitu interesa Hrvata u Srbiji, primjerice u pitanju atomiziranja i razbijanja hrvatske zajednice, autor prepoznaje i u tome što srpsko pitanje u Republici Hrvatskoj ima daleko veću težinu negoli hrvatsko u Srbiji. Razlog takvim odnosima je i razlika u broju, političkoj organiziranosti, kompetenciji elita, stupnju razvijenosti nacionalnih

osjećaja, ali i zahtjevnijeg odnosa međunarodnih asocijacija prema Hrvatskoj tijekom pregovora o njezinom pristupanju Europskoj uniji. Rad završava naznakama koje bi i na kojim poljima napore hrvatska vanjska politika trebala ubuduće činiti radi poboljšanja položaja hrvatske manjine u Srbiji.

Mario Bara i Ivan Lajić s Instituta za migracije i narodnosti u radu *Kretanje broja Srba u Slavoniji i Hrvata u Vojvodini tijekom dvadesetog stoljeća* daju pregledni demografski razvitak Slavonije i Vojvodine tijekom prošlog stoljeća kao i brojčano kretanje naroda na tim područjima, napose Srba i Hrvata. Analizom popisa stanovništva u Hrvatskoj i Srbiji vidljivo je relativno i apsolutno smanjenje hrvatske populacije u Vojvodini i srpske populacije u Slavoniji što se manifestira kroz nacionalnu homogenizaciju dijelova Hrvatske i Srbije. Autori smatraju da se može očekivati daljnji pad broja hrvatskog stanovništva u Vojvodini zbog narušene im dobno-spolne strukture, a na eventualne znatnije promjene njihova broja mogu utjecati političke okolnosti, tj. odnos službene Srbije prema tzv. bunjevačkom pitanju, ali i refleksije političkih odnosa Hrvatske i Srbije.

Dragutin Babić u radu *Nacionalne manjine u Hrvatskoj: primarne socijalne veze između aktualne zbilje i nacionalno-manjinskih projekcija (empirijsko istraživanje: Česi, Mađari, Slovaci, Srbi)* na empirijskom materijalu istražuje međunacionalne odnose i percepcije tih odnosa u lokalnim zajednicama nakon rata i to na populaciji Slovaka, Čeha, Srba i Mađara.

Druga tematska cjelina *Nacionalne manjine i svakodnevni život* počinje

radom Jovana Komšića s Ekonomskog fakulteta u Novom Sadu *Saveti za međunacionalne odnose i delotvorno učesće manjina u javnom životu u AP Vojvodini*, u kojem analizira ulogu i dosege Savjeta za međunacionalne odnose. Riječ je o novoj ustanovi u nacionalno mješovitim lokalnim zajednicama Srbije koja je važna za djelotvorno sudjelovanje i zastupljenost pripadnika manjina na svim razinama vlasti. Autor uočava niz otvorenih pitanja koja zahtijevaju konkretne odgovore zakonodavaca, centralne pokrajinske egzekutive, ali i lokalnih aktera vlasti i predstavnika civilnog društva.

Percepcija prekogranične suradnje Srba u Zagrebu sa Srbijom i Hrvatima u Srbiji s Hrvatskom naslov je rada Druge Župarića-Iljića, s Instituta za migracije i narodnosti u Zagrebu, u kojem se analiziraju percepcije predstavnika manjinskih organizacija Srba u Zagrebu i Hrvatima u Srbiji o suradnji između njihovih manjinskih organizacija s civilnim i državnim sektorom „matične nacije/države“. Autor opisuje i komparira sličnosti i razlike u sljedećim područjima: percepcija kvalitete, značaja i financijske održivosti suradnje, percepcija općeg položaja i razine ostvarenja prava u domicilnoj državi; percepcija buduće suradnje u nadnacionalnim, eurointegracijskim okvirima. U zaključnim razmatranjima autor iznosi rezultate istraživanja. Prekogranična suradnja među ispitanicima Hrvatima u Srbiji percipirana je primarno kao kulturno-prosvjetna suradnja. Pomoć matične nacije doživljava se kao nesustavna, bez strategije, financijski nerazmjerna i centralizirana u pogledu raspodjele sredstava. Suradnja s matičnom nacijom za Hrvate u Srbiji je važna u očuvanju

nacionalnog identiteta i poboljšanja općeg položaja hrvatske manjine, a od budućih pridruživanja eurointegracijama Hrvati iz Srbije očekuju poboljšanje intraetničke suradnje sa sunarodnjacima u regiji i šire. Provedeno anketno istraživanje svjedoči kako je tema istog još uvijek osjetljiva kod nekih predstavnika organizacija Hrvata u Srbiji, a neka pitanja su shvaćena provokativno i/ili kao manipulacija (npr. „Znate li za slučajeve otvorene suradnje između organizacija Hrvata u Srbiji s organizacijama Srba u Hrvatskoj? Molimo komentirajte tu suradnju ili nepostojanje iste.“). Posljedice ratnih zbivanja i poratnih iskustava nisu narušile samo interetničke odnose (Hrvati–Srbi) nego i intraetničko (Hrvati–Hrvati), prekogranično povjerenje, zaključuje autor.

Šenol Selimović, novinar *Slobodne Dalmacije*, u radu *Percepcija Turaka u Hrvatskoj od ranog novovjekovlja do danas* daje pregled niz kulturnih stereotipa o Turcima, negativne predodžbe koje su se generirale iz određenog tipa povijesne naracije, a dominirale su desetljećima kroz publicistiku, nastavno obrazovne programe, te medije. U članku *Interkulturalni odnosi i obrazovanje na manjinskim jezicima: Hrvatska – Srbija* Neven Hrvatić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu ukazuje na visoku razinu deklarativnog prihvaćanja europskih vrijednosti, postojanje stereotipa, izraženu socijalnu distancu prema pripadnicima nacionalnih, etničkih i religijskih skupina kod srednjoškolske populacije u Hrvatskoj. Naglašava se mogućnost ublažavanja dominantnih vrijednosti dobivenih karakteristika u nacionalnom kurikulumu. Suradnja u provedbi obrazovanja na manjinskim jezicima, posebno na

hrvatskom jeziku u Republici Srbiji i srpskom jeziku u Republici Hrvatskoj, kroz razvoj odgojno-obrazovnih oblika i modela, koncipiranju nastavnih planova i programa, udžbenika i razvoju interkulturalnog kurikuluma važan je faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije, smatra autor.

Treća cjelina *Nacionalne manjine – makropolitčki odnosi* sadrži radove pravno-političkoga, ekonomskog i sociokulturalnog položaja manjina u Hrvatskoj i Srbiji. Boško Kovačević s Otvorenog sveučilišta u Subotici u članku *Od etnocentrizma do evrocentrizma* navodi niz otvorenih pitanja u kojima se manjinske zajednice nalaze u procesima europeizacije kao i ulogu nacionalnih država u tim procesima i odnosima prema manjinama.

Snežana Ilić iz Centra za razvoj civilnog društva iz Zrenjanina u članku *Multikulturalne politike u Srbiji – od debata do praktičnih politika* prikazala je specifičnosti teorijske recepcije multikulturalizma i praktične primjene manjinskih politika u Srbiji, ističući kako se položaj manjina vidi kao bitno određen *ad hoc* rješenjima i sporadičnim utjecajima, a ne sustavnom strategijom. Politike i odgovori moderne liberalno-demokratske države u odnosu na očekivanja manjina za poštovanjem različitosti i tolerancije je tema članka *Bazični konsensus i manjine shvaćeni kontekstualno* Milana Podunavca s Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Bazični konsensus označava kao uvjet mirne, miroljubive i „kalkulabilne“ reprodukcije političke moći.

Aleksandar Vukić u radu *Položaj Srba u Hrvatskoj u procesu pridruživanja Europskoj uniji* razmatra položaj srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj u eu-

rointegracijskim procesima polazeći od modela etničke situacije, smještajući model u širi prostorno-vremenski kontekst. Položaj i zaštita srpskih povratnika predstavlja bilateralno pitanje u odnosima R. Hrvatske i R. Srbije o kojem se progovara u članku *Sigurnost povratnika srpske nacionalnosti na područjima posebne državne skrbi* Ilije Krnete iz Ministarstva unutarnjih poslova RH. Ističu se dva glavna problema za povratnike: pitanje sigurnosti u sredinama povratka i pitanje ekonomske održivosti povratka. *Položaj slovačke manjine u Hrvatskoj prije i nakon društveno-političkih promjena 90-ih godina XX. stoljeća, situacija i perspektive XXI. stoljeća* tema je istoimenog članka Sandre Kralj.

Pitanje, sadržaja i određenja pojma „starih“ i „novih manjina“ važan je politički i socijalno-psihološki problem u slučajevima raspada multietničkih država o kojem raspravlja Dušan Janjić s Instituta društvenih nauka iz Beograda u članku *Nove nacionalne manjine i demokratska manjinska politika*. U Srbiji pojam „nova manjina“ obuhvaća Hrvate, Makedonce, Slovence, Bošnjake i onedavno Crnogorce. Za odnos „novih manjina“ i većinskog naroda u Srbiji karakteristično je pitanje statusa, ne pravnog, jer su zakonski „nove manjine“ priznate kao i sve druge nacionalne manjine, već prije svega društvenog i političkog statusa zbog odsustva potpune uključenosti u javni i politički život.

Autori radova u zborniku naglašavaju bitnu uloga nacionalnih manjina, napose srpske u Hrvatskoj i hrvatske u Srbiji, u prevladavanju nedavne prošlosti i mogućnost da one budu jedan od faktora stabilnosti u odnosima Hrvatske i Srbije. Etnički, konfesionalno i kultur-

no heterogena društva u tranzicijskim procesima imaju potencijalno više poteškoća zbog neprevladanih različitosti i povijesno opetovanih sukoba. Ipak, zbog postojanja respektabilnog iskustva suživota različitih naroda, multietnička bi heterogenost od potencijalnog opterećenja mogla postati prednost u procesu europskih integracija. U tome kontekstu hvale vrijedni su napori organizatora skupa u povezivanju i suradnji znanstvenika i intelektualaca iz Hrvatske i Srbije koji se bave manjinskom problematikom.

Mario Bara

Marko Kljajić, *Surčin kroz povijest*, Župni ured Presveto Trojstvo Surčin, Vinkovci i Petrovaradin, 2010., 576 str.

Knjiga *Surčin kroz povijest* rezultat je višegodišnjega istraživačkoga rada i boravka u ovom lijepom srijemskom naselju poznatoga kroničara mjesne povijesti Hrvata i katolika u Srijemu Marka Kljajića, svećenika Katoličke crkve. Ona je, naime, plod Kljajićevog entuzijazma i ljubavi prema povijesti svoga hrvatskog naroda, ali i prema povijesti Srijema uopće, kao i prema povijesti mjesne crkve.

Sama tema knjige pokazala se zahvalnom za obradu, a u realizaciji, pak, zahtjevnom. Iz bibliografije koju autor donosi na kraju djela nedvosmisleno se da primijetiti kako je do sada nedostajala jedna cjelovita monografija ovog srijemskog mjesta. Spomenuti bibliografski popis je doista raznovrstan i obiman, a korištenje neobjavljenih i objavljenih izvora daje djelu dodatnu povijesnu ozbiljnost i vrijednost. U prvom redu to

su župne kronike, a onda i matice, običajnici, indeksi i druga dokumentacija. Mnoštvo statističkih podataka u pojedinim dijelovima knjige znalo je, takoreći, zanimati pisca, što može pridonijeti da se čitatelj izgubi ili odustane. Srećom, međutim, zatim slijede dijelovi prožeti već poznatim piščevim pripovjedačkim stilom ili zanimljivim ilustracijama, što razbija monotoniju a pokazuje i autorov osobni odnos prema temi i povijesnim događajima.

Premda autor ove zavičajne monografije jednog srijemskog mjesta nije profesionalni povjesničar, ipak se ne može zanijekati da je ovladao u potpunosti metodologijom ove znanosti. Osnovni tekst redovito prati i znanstveno kritički aparat, a bibliografija je raznovrsna – sadrži, osim gore spomenutih izvora, i brojnu literaturu: monografije, leksikone, rječnike, zbornike radova, časopise i novine, ali i internet stranice s povijesnim sadržajem. Za pohvalu je i to što se na kraju knjige nalazi pojmovnik, budući da knjiga nije prvenstveno i samo namijenjena povjesničarima, nego prije